

Pedagogická diagnostika

Cíle předmětu

Cílem předmětu je:

- osvojit si **teoretické základy** pedagogické diagnostiky;
- vytvořit elementární **praktické diagnostické dovednosti**;
- dovednosti a vědomosti pro **aplikaci diagnostických a evaluačních postupů** s využitím na SOŠ (SOU).

Pedagogická diagnostika

- Úkolem **pedagogické diagnostiky** jako vědecké disciplíny je:
- **sledování a rozpoznávání úrovně** vzdělání žáka v podobě :
- **podmínek,**
- **průběhu,**
- **příčin,**
- **a výsledků vzdělávání.**

Základní rysy Pe Di - 1

- **objektivita:** učitel by se měl snažit odhlédnout od svých subjektivních pocitů a postojů k žákovi, nenechat se ovlivnit prvním dojmem či opakujícím se neúspěchem žáka, „různé tlaky“;
- **reliabilita:** spolehlivost bádání, jehož výsledek se projeví v tomtéž měřítku i s odstupem času – tutéž známku dostane i příště;
- **validita:** zda opravdu diagnostikují to, co bylo zamýšleno – test vědomosti x dovednosti x postoje - opravdové zjišťování jednotlivých vědomostí či dovedností, tzn. přizpůsobení tohoto zjišťování možnostem a schopnostem daného dítěte.

Základní rysy Pe Di -2

- **komplexnost:** celkový pohled na žáka - nechápat žáka jako izolovaný element – brát v úvahu faktory, které na něj působí;
- **vědomí dlouhodobosti procesu:** neustálý vývoj pedagogické reality - volba optimálních metod;
- **individuální vývoj žáka:** apel na volbu metod dle potřeb osobnosti dítěte nikoliv dle kalendářního věku x také vnímat individualitu žáka (rozdílný přístup k různým metodám – nemluví = maluje.

Pedagogická diagnóza

- Je ústní nebo písemné **vyjádření výsledků** diagnostického šetření edukačního procesu Ž.
- Účelem pedagogické diagnostiky je stanovení **závěrečné diagnózy** na základě poznání jedince nebo skupiny.
- **Diagnóza** je často doporučením pro rozhodování o variantách příští výchovné strategie či požadavek na změnu.
- ***Je to hodnocení?***

Hodnocení

- **Hodnocení** = proces – součást diagnostiky - vedle indikování, identifikování, klasifikování, interpretování, prognózování a regulování součástí diagnostiky.
- **Zhodnocení** (jako součást diagnózy) - **je vyjádření úrovně** vědomosti, návyku, dovednosti, postoje, schopnosti, motivu, zájmu atd. podle předem stanovených kritérií (norem).
- **Škály** - blíže při testech a dotaznících

Klasifikace

- Jedna z nejvýznamnějších **forem zhodnocení** vzdělávacích výsledků a chování žáků.
- Vzniká ***kvantifikací*** zhodnocení (jako součásti diagnózy) pomocí stupňů klasifikační škály.
- Tyto stupně jsou vyjádřeny výroky, slovy nebo čísly – různé **typy klasifikace**.

Typy pedagogické diagnostiky -1

(podle O. Zelinkové 2001):

a) diagnostika normativní - slouží potřebám společnosti = výsledek diagnostikování srovnáván s výsledky reprezentativního vzorku celé populace --
- zjišťuje , zda žák a jeho výkony jsou srovnatelné s většinou populace stejného věku, zda zaostává apod.

- slouží např. k posuzování možností dalšího studia.

b) diagnostika kritériální - opět srovnává s obecně stanovenými měřítky

- snaží se určit úroveň, ve které se žák nachází, jaké dovednosti zvládá,

Typy pedagogické diagnostiky - 2

(podle O. Zelinkové 2001):

c) diagnostika individualizovaná - neužívá žádné srovnávání - sleduje postup a dosaženou úroveň za určitý časový úsek. Je předpokladem pro **pozitivní motivaci** k dalšímu snažení, rozvoji

- velmi potřebná u méně úspěšných nebo jakýmkoliv způsobem handicapovaných a znevýhodněných dětí. - - -
správně stanovená diagnóza může předejít vzniku možných problému ve vývoji.

d) diagnostika diferenciální - slouží k rozlišení stávajících a přetrvávajících obtíží, které mohou mít stejné projevy, ale různé příčiny.

Tři základní úrovně pedagogické diagnostiky -1

- **Přirozená diagnostika** - první - elementární úroveň - **odhalování** vých. vzděl. problému - není snaha o jeho komplexní řešení.
- Vyznačuje se **povrchností** - nejsou používány **diag. nástroje** = závěry nejsou vyvozovány na základě vědeckých zjištění.
- Jde převážně o **sociální percepci (vnímání)**, které podléhá určitým zákonitostem - máme tendenci uvažovat o ostatních v určitých kategoriích, stereotypech a schématech
- Pozor na **různé efekty vnímání** = efekt prvního dojmu; „halo - efekt“, vlivy sympatie a antipatie, předsudky, stereotypizace...
- **Klad** - rozpoznávání určitých jevů, citlivosti na jisté reakce, vnímání a registraci některých příznaků - zvýšení diagnostického zájmu o problém, který má pak učitel chuť dále řešit.

Tři základní úrovně pedagogické diagnostiky -2

- **Pedagogická (didaktická) diagnostika** - druhá úroveň -hodnocení výsledků výuky žáků s absencí další psychologické interpretace.
- Používá diagnostické metody a nástroje.
- Zpravidla se jedná o základní způsob **hodnocení**, který porovnává výkon s **požadavkem nebo normou**.
- Nejčastěji používaným a zažitým nástrojem je **didaktický test**.
- **Porovnání** zvládnutí učiva s definovanou normou, porovnání žáků mezi sebou navzájem, porovnání výsledků žáka s výsledkem populace, porovnání výsledků skupin žáků nebo sledování pokroku žáka v učení.
- V současné době **kritika didaktických testů** – z důvodu potřeby individualizovanějšího přístupu k dětem a „srovnávací techniky“ stále méně vyhovují účelu objektivního hodnocení.

Tři základní úrovně pedagogické diagnostiky -3

- Třetí úroveň = **autodiagnostika učitele** - veškerá diagnostická činnost je přirozeně prostoupena osobností učitele –
 - Učitel ovlivňuje celý výchovně-vzdělávací proces – vliv na diagnostiku.
 - **Reflexivní učitel** - výstižný termín pro charakteristiku této úrovně - jedná se tedy o vlastní reflexi podílu na **procesu a výsledku** výchovně-vzdělávacího procesu.
 - Učitel by měl umět **zhodnotit svoji odpovědnost**, svou výukovou **činnost**, uvědomit si možný **rozvoj, korekce, nápravy** nebo např. **identifikovat problém** v komunikaci.
- (Krykorková, Chvál, 2007)

Třídění diagnostik a diagnóz:

(1) Podle časového období:

- vstupní,
- průběžná,
- výstupní.

(2) Podle délky času šetření:

- okamžitá,
- dlouhodobá.

(3) Podle hloubky šetření:

- orientační,
- základní
- detailní.

Diagnostické aktivity

- **indikování** (zjišťování výskytu – *je x není*),
- **identifikování** (rozpoznávání druhu – *jaký je*),
- **klasifikování** (třídění do kategorií – *kam patří*),
- **hodnocení** (stanovování úrovně – *jak je závažný*),
- **interpretování** (vysvětlování příčin, podmínek – *proč je takový*),
- **prognózování** (předpovídání vývoje – *jak se bude vyvíjet dál*),
- **regulování** (navrhování usměrňování vývoje – *co s tím dělat*).

Předmět diagnostiky:

(1) Pedagogické konstrukty:

- vědomosti žáka;
- dovednosti žáka;
- návyky žáka;
- poznávací zájmy žáka;
- postoje žáka k předmětu;
- styl učení se žáka v předmětu;
- sociální vztahy.

Hlavní funkce diagnostiky:

- poznávání osobnosti žáka,
- orientace učitele i žáků ve výuce,
- zpětnovazební kontrola při řízení výuky,
- kontrola plnění výukových cílů,
- hodnocení žáků,
- stimulace a motivace žáků,
- plánování další výuky,
- formování osobnosti žáků,
- instruování žáků v autodiagnostice,
- další učení žáků.

Etapy diagnostiky:

- formulace vstupní diagnostické hypotézy,
- volba a příprava diagnostických metod a nástrojů,
- získávání údajů (vlastní šetření),
- zpracování údajů,
- interpretace a vyhodnocení zpracovaných údajů,
- stanovení diagnózy.

Metody pedagogické diagnostiky

1 Pozorování – častá metoda, z psychologie

- Cílevědomé, soustavné a plánovité **vnímání jevu** a procesu, které směřuje k odhalení podstatných souvislostí a vztahu sledované skutečnosti.
- Diagnostické pozorování má přesne **vymezený objekt (KOHO)**, je vedeno určitou **myšlenkou (JAK)** zaměřeno k určitému cíli (**PROČ**).
- Je přesně **organizováno**, probíhá podle stanoveného plánu a pozorované jevy a procesy jsou přesně registrovány.
- **Závěr pozorování tvoří analýza výsledku pozorování.**
- Výsledek není jen **popis** – odráží vztahy - tvorba hypotéz.

Metody pedagogické diagnostiky

Pozorování lze rozdělit:

- podle vztahu k objektu pozorování na **přímé a nepřímé**;
- podle délky pozorování na **krátkodobé a dlouhodobé**;
- podle objektu pozorování - **extrospekci** (pozorování jiných) a **introspekci** (sebepozorování).
- **Použití** - neustále - nejen ve výuce ale i při jiných činnostech mimo školní třídu – přínosné
- Zaměřeno na projevy, které lze **zaznamenat** – určité chování je vždy reakcí na určité vnitřní psychické projevy.
- **Zkušenost a opakované pozorování** dovolí diagnostikovi vyvodit správné závěry.
- **Pozorování vlastních reakcí** na žáka se stává důležitým faktorem pro diagnostiku. - může jít o nevědomé posilování negativních projevů žáka

Metody pedagogické diagnostiky

Rozhovor

- Poskytuje bezprostřední odpovědi a odhaluje aktuální nastavení respondenta, který mu umožňuje osobní kontakt.
- **Strukturovaný rozhovor** - může být použit samostatně a směřuje vhodnou volbou otázek k určitému cíli.
- **Nestrukturovaný rozhovor** - většinou pouze doplňuje další metody.

Metody pedagogické diagnostiky

Dotazník: souhrn písemně položených otázek

- existuje široká škála jeho variací;
- výhodou je - předem formulované otázky a následné lehké vyhodnocení;
- malá autentická hodnota, kterou naopak nabízí forma s otevřenými odpověďmi – ovšem složitější na konečné zpracování;
- má omezené možnosti - doporučuje se pro účely diagnostiky vždy kombinovat s metodami dalšími.

Metody pedagogické diagnostiky

- **Test** - obsahuje **stejné úkoly** pro **všechny** zkoumané osoby a má přesně stanoven způsob hodnocení výsledku.
- **Výhoda** - umožňují statistické zpracování výsledků a jejich názorné vyjádření.
- Tvorba testu – náročné - vyžaduje odbornou a P-P připravenost.
- Vlastnosti testu - **validita** (test měří to, co měřit má) a **reliabilita** (měří přesně a spolehlivě, při opakování dává stejné výsledky).
- Při **interpretaci a zobecnování** dosažených výsledku je třeba postupovat velmi promyšleně – použít další metody.
- V pedagogické praxi jde zpravidla o nástroj systematického zjišťování (měření) výsledků výuky.
- Testy – standardizované x nestandardizované

Metody pedagogické diagnostiky

- **Anamnéza:**
- shrnutí dosavadního vývoje dítěte a jeho respektování;
- pomůže učiteli pochopit aktuální stav žáka;
- pomůže učiteli hledat možná východiska pro další práci.
- Dvě základní složky: rodinná a osobní anamnéza.

Metody pedagogické diagnostiky

Zkoušky ústní a písemné

- Ústní zkoušení = specifická forma rozhovoru, který směřuje ke specifickému cíli.
- Důležité je správné zvládnutí techniky kladení otázek – u obou forem - ústní tak formy písemné.
- Možnost získání cenných materiálů pro analýzu kvantitativní nebo kvalitativní.
- Důležitá už prvotní volba písemné x ústní.
- Volit vždy takovou, aby již samotná forma zkoušky žáka neznejstila (poruchy učení, poruchy pozornosti, duševní choroby apod.).

Metody pedagogické diagnostiky

Sociometrické metody - slouží zejména ke zjišťování :

- vztahů ve skupinách,
- míry vlivu jednotlivce ve skupině,
- k objasnění kladných nebo záporných vztahů mezi jednotlivci a skupinami.

Napomáhá ke stanovení:

- adekvátních výchovných opatření,
- určení nástroje prevence sociálně-patologických jevů nebo při přípravě vyučování (skupinová práce, projektová výuka apod.),
- existují testy dostupné učitelům.
- (J. L. Morano) nebo sociometricko-ratingový dotazník (SO-RA-D).

Metody pedagogické diagnostiky

- **Analýza prací žáků:** - nejdůležitější je kvalitní rozbor žákových chyb – **práce s chybou.**
- Diagnostika umožňuje najít chybu, ale je nutné hledat i cestu k jejímu odstranění.
- Ukazuje nejen úroveň osvojení učiva, ale také kvalitu práce učitele.

Metody pedagogické diagnostiky

- **Analýza pedagogické dokumentace:** při jejich analýze si lze uvědomit:
- širší rámec výuky – mezipředmětové vztahy
- údaje o Ž – známky z jiných předmětů;
- zdravotní a jiné problémy Ž.

Metody pedagogické diagnostiky

Analyza učebnice a učebních pomůcek:

- Na základě rozboru učebnice a dalších pomůcek by měl být U schopen volby nejefektivněji použitelných zástupců těchto podpůrných materiálů.
- výběr učebnic by měl vycházet ze znalosti
 - charakteru třídního kolektivu,
 - jeho dynamiky
 - individuálních potřeb jednotlivých jeho členů.

Metody pedagogické diagnostiky

- **Hra:** není omezena pouze na mladší děti, ale lze používat i u starších žáků;
- hra může U pomoci sledovat:
 - **komunikaci,**
 - **soustředění,**
 - **motoriku,**
 - **sociální kontakty,**
 - **uplatnění fantazie a další faktory.**

Metody pedagogické diagnostiky

- **Projekt** - nástroj, který ukazuje:
- **komunikační úroveň** jednotlivých žáků;
- **míru** jednotlivých **klíčových kompetencí**;
- dovednost **pracovat v týmu**.
- Především lze diagnostikovat:
 - kompetence **sociální a personální**;
 - kompetence k **řešení problému**.

Metody pedagogické diagnostiky

- **Portfólio:** Soubor různorodých prací žáka a dalších materiálů dle (jeho) uvážení.
- Slouží jako **odraz** žákovy osobnosti
- Ukazuje, čemu žák **dává přednost** při výběru **témat.**
- Lze poznat, jaký **učební styl** asi **preferuje.**

Požadavky na diagnostiku:

(1) objektivita (uznaná žáky i rodiči):

- nezávislost diagnostika na diagnostikované osobě,
- hodnocení podle přesných a předem stanovených norem

(2) spravedlivost (uznaná žáky i rodiči):

(3) přiměřenost:

- rozsah diagnózy odpovídající významu šetřeného jevu
- vhodná četnost šetření.

(4) kvalita:

- promyšlená strategie šetření,
- analyticko-syntetický přístup,
- systémově-strukturální přístup (soubor prvků, vnitřní skladba prvků),
- sledování vnějších a vnitřních podmínek výuky.